

Список використаних джерел

1. Дидактика средней школы: учеб. пособие/ ред. М.Н. Скаткина. – М.: Просвещение, 1982. – 319 с.
2. Кобернік С.Г. Методика викладання географії в школі: навчально-методичний посібник/ С.Г.Кобернік та ін. – К.: Стафед - 2, 2000. – 320с.
3. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник/ В.І.Лозова, Г.В. Троцько. – Х.: ОВС, 2002. – 400 с.
4. Малафійк І.В. Дидактика: навч. посібник/ І.В. Малафійк. – К.: Кондор, 2005. – 398 с.
5. Методика обучения географии в средней школе: учеб. пособие [для студ. пед. ин-тов по географ. спец] / ред. Л.М.Панчешниковой. – М.: Просвещение, 1983. – 320с.
6. Слостенин В.А. Педагогика: учеб. пособие [для студ. высш. пед. учеб. заведений] / В.А.Слостенин, И.Ф.Исаев, Е.Н.Шиянов; ред. В.А.Слостенина. – М.: Академия, 2002. – 576 с.
7. Структура і зміст географічної освіти в школі/ А.Й.Сиротенко, І.М.Шоробура, М. Хмельницький // Географія. – 2006. – № 3 (54). – С. 4-12.
8. Ушинський К.Д. Избранные педагогические сочинения – в 2-х томах. – М.: Педагогика, 1974. – Т.2. – 598 с.

Т.П.Гонкало,

аспірант,

Криворізький ДПУ

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ УМІнь У УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ МУЗИЧНИХ ШКІЛ

У статті висвітлюються різні підходи щодо формування вокально-хорових умінь учнів старших класів на заняттях хору в умовах музичної школи. Визначаються основні поняття та обґрунтовуються особливості застосування вокально-хорових вправ.

В статті описуються різні підходи формування вокально-хорових умінь учнів старших класів на заняттях хору в умовах музичної школи. Определяются основные понятия и обосновываются особенности использования вокально-хоровых упражнений.

Different approaches dealing with formulating pupils' of the last forms vocal – chorus abilities in the classes of chorus in the condition of musical school are considered in this article. The main notions are defined and the peculiarities of accomplishment of vocal – chorus exercises are based.

В умовах розвитку світових глобалізаційних процесів

українська музична освіта, яка набула високого гуманістичного рівня, має бути зорієнтована на розвиток власних традицій і засвоєння зарубіжних інноваційних технологій. В сучасній Україні формуються умови для розбудови національної системи музичної освіти і виховання.

В останні десятиліття в галузі педагогіки розширюється методичний пошук та інноваційна діяльність із освоєння змісту освіти і педагогічних технологій. Сучасний стан розвитку музичної педагогіки має свої особливості. Вони визначаються перш за все тим, що в основі її предмета лежить емоційно – образна сфера людини, яка сприяє формуванню художньо – естетичної свідомості. І тому основне завдання музичної педагогіки полягає у формуванні особистості музиканта зі знаннями, вміннями, навичками й особистісними якостями, орієнтованими на прекрасне у нашому житті, що дає можливість не тільки цінити красу, а й створювати її навколо себе.

Сучасна вокально-хорова педагогіка накопичила значний досвід з формування вокально-хорових умінь учнів хорового колективу. Він опирається на досягнення минулого – методичні роботи та практичні посібники М.Глінки, О.Варламова, М.Гарсія, П.Віардо. Існуючі сучасні методичні роботи та збірки вправ Л.Абелян, Н.Добровольської, В.Краснощокова, Д.Огороднова, О.Павлищевої, В.Попова, О.Раввінова, В.Соколова, Г.Стулової, Л.Шаміної значно поширюють систему відомостей щодо формування вокально-хорових умінь у співаків шкільного віку.

У процесі аналізу науково-педагогічних джерел та фахової літератури з'ясовано, що проблема формування вокально-хорових умінь учнів знаходить широке відображення як у зарубіжній, так і у вітчизняній науці, але потребує подальшої розробки.

Основним завданням музичної школи у підготовці співака хору – є формування найважливіших вокально – хорових умінь, виконавсько – вольових якостей, розвитку художнього смаку і загальної музичної культури, оволодіння основами теоретичних та практичних знань і вмінь в області співу, вихованню професійного інтересу до мистецтва.

Метою нашої статті є аналіз наукової літератури з питань формування вокально-хорових умінь учнів музичних шкіл, обґрунтування сутності та специфіки цієї проблеми.

Хоровий спів – самий доступний вид музикування, має можливості безпосередньої дії на почуття, волю людей. Він є лише

специфічною формою пізнання світу, але й відіграє велику культурно-виховну та ідеологічну роль в суспільстві. Одним із щаблів, на яких існує і розвивається хорове мистецтво є навчальні хори.

Однак, в роботі з дитячим навчальним хором існує багато складностей, однією з основних є постійна зміна співаків та неповноцінна комплектація хорових партій. В такій ситуації педагог-хормейстер буде змушений покласти немало зусиль, щоб такий хор зазвучав повноцінно в плані ансамблевої і тембральної рівноваги, вокальної і художньої виразності. “Вміння, засноване на науці, та слух, яким керує розум, представляє ніби два органи, які керують мистецтвом співу”, – говорить відомий музикознавець І.К.Назарено [4, с. 14].

Фундаментом хорової звучності є чиста інтонація. Саме вона становить основу на якій будується вокально-хорова робота у хорі. При використанні голосу, як музичного інструменту перед учнем постає проблема свідомої координації всіх органів, які беруть участь у співі.

Основа чистого інтонування професор К.Пігров вбачав “У вільному володінні великими та малими секундами і виробляв це вміння за допомогою вправ з різними тетраходами. Уміння співати інтервали між звуками на один тон вгору або вниз, вміння співати діатонічний та хроматичний півтони в усіх напрямках (вгору, вниз) становлять базу, фундамент, на якому можна будувати правильне, бездоганно чисте інтонування всіх інших інтервалів” [5, с. 28].

Під поняттям строю ми розуміємо вміння чистого інтонування інтервалів та акордів. Інтонація в хорі будується на вихованні ладового відчуття взаємотяжіння всіх звуків, їх відношення до тоніки, співвідношення ступенів між собою. Потрібно також виховувати вміння співу інтервалів поза ладом, що характерно для сучасної музики, де основа ладу нерідко буває вельми ускладненою і де у цілому ряді випадків доводиться інтонувати, спираючись на інтервалів.

На закономірностях інтонування ступенів ладу базуються правила інтонування інтервалів:

- чисті інтервали інтонуються стійко;
- великі інтервали інтонуються з одностороннім розширенням;
- малі інтервали інтонуються з одностороннім звуженням;
- збільшені інтервали інтонуються з двостороннім розширенням;
- зменшені інтервали інтонуються з двостороннім звуженням.

У хоровому співі застосовується зонний стрій. Він відповідає бажанню виконавців постійно варіювати інтонацією кожного ступеня у межах зони, посилювати чи послаблювати ладові тяжіння з метою створення особливого колориту звучання.

Потрібно також відрізнити в процесі роботи над інтонацією, де неточна інтонація виникла через ладове або інтервальні тяжіння, а де – внаслідок вокальної недосконалості. Отже, основною роботою з досягнення гарного строю є вокальна підготовка співаків-учасників хору [1, с.30].

Уміння співака-ансамбліста інтегративні, тому їх формування потребує певного часу. В цілому ансамблеві уміння спираються на здатність хориста:

- диференціювати звучання хору та окремих партій;
- приєднувати свій голос до загального звучання своєї партії та всього хору;
- гнучко згоджувати свої дії з діями інших співаків;
- швидко переходити з головного мелодичного голосу до супроводжуючого.

Безумовно, вищеназвані уміння цілком залежать від рівня розвитку головної здібності співака-ансамбліста – його музикальності. Під музикальністю Б. Теплов розумів “інтегративне поєднання ладового відчуття та розвиненого музичного слуху (тобто уміння адекватно відтворювати мелодію та ритм музичного твору)” [6, с. 103]. Разом з тим ансамблеві уміння більш складні, вони пов’язані зі здатністю співака узгоджувати тембр, силу звучання голосу.

Невід’ємною частиною вокально-хорових умінь учнів є уміння виконувати різні динамічні відтінки. Хорова педагогіка (П.Чесноков, О.Єгоров, В.Соколов) рекомендує починати формування динамічних умінь з вироблення негучних нерухомих нюансів (*p-mp-mf*), що відбувається на прикрито-стриманому звукові, який справляє враження спокою і урівноваженості. Фізіологічною основою вироблення динаміки в хорі є співацьке дихання. Зміни гучності в голосі проходять завдяки підз’язковому тиску. Чим він більше, тим більше сила звуку. Тому першим етапом у виробленні динамічних умінь, негучного співу є формування співацької опори та дихальних прийомів. Проте формування динамічних умінь не повинно перетворюватися на самоціль. Динамічні відтінки є одним із засобів виразного розкриття змісту хорового твору [6, с. 128].

У роботі з дитячим хором академічного спрямування для швидкого оволодіння вокально-хоровими вміннями потрібно користуватися спеціальними вправами. Вправи – це метод, який полягає у повторенні певних дій. Відповідно до специфіки хорової педагогіки Т.А.Смирнова розрізняє вокальні вправи (розспівки, вокалізи), вправи для розвитку мелодичного, ритмічного, ладового та поліфонічного слуху. У своїй роботі до цих різновидів вправ ми ще додаємо вправи для розвитку гармонічного слуху та сили звуку, вправи для формування умінь ланцюгового дихання та звуковедення [6, с. 175].

Нові вправи рекомендуються вводити поступово, по мірі набуття вокального досвіду і згідно з віком дітей. Під час роботи з дитячими хорами потрібно постійно впроваджувати вправи на розвиток і вдосконалення вокального слуху, який виробляється лише у процесі співу. Чистий тон або інтонування можливі лише за умови правильної вокальної постановки голосу.

Вокальне навчання співаків хору відбувається завдяки дотриманню принципів системності і послідовності, відбору вправ від простих до складних, збереження активності, темпу і зацікавленості в роботі, урахування індивідуальних можливостей та вокально-хорових недоліків співаків колективу. Формування дихальних умінь забезпечує система вправ з метою активізації м'язів діафрагми і відчуття співацької опори, розвитку умінь рівномірного видиху і ланцюгового дихання. Засобами формування умінь вокально-хорового звукоутворення стають завдання для розвитку різних типів співацьких атак, згладжування регістрового порога, відчуття високої або низької співацької форманти. Довершеному володінню артикуляційних умінь сприяє система вправ для активізації роботи губ, язика, нижньої щелепи та глотки [6, с. 84].

Організацію навчання, під час якої учні оволодівають вокально – хоровою культурою звучання голосу, ми визначаємо як процес формування умінь. Костенко Л.В. та Шумська Л.Ю. зазначають, що “формування уміння – це складний та багатогранний процес діяльності людини. Він обумовлений наявністю певних умов, зокрема цілеспрямованою методикою навчання, на основі якої відбувається формування гнучких, пластичних умінь, що реалізується в умовах, які відрізняються від звичайних” [3, с.3].

У своїй роботі ми поділяємо точку зору Т.А.Смирнової, яка вважає, що процес формування вокально-хорових умінь має відбуватися наступним шляхом:

- ознайомлення з анатомо-фізіологічними особливостями голосового апарату;
- розуміння специфіки вокально-хорового голосоутворення і звуковедення;
- оволодіння з засобами та способами формування вокально-хорових умінь [6, с. 59].

Формування вмінь починається із словесних пояснень і засвоєння правил дії. Слово, включаючись у процес формування вмінь, сприяє виробленню чіткої послідовності, темпу і ритму рухів, їх системи. Проте, якою б звичною, автоматизованою не була дія, свідоме її контролювання ніколи не припиняється. Ми відразу усвідомлюємо відхилення від потрібного правила або способу виконання дії [2, с. 408].

Аналіз теоретичних і методичних робіт, практичних посібників та збірок вокальних вправ дозволяє виділити послідовність навчальних цілей та завдань щодо формування вокально-хорових умінь:

1. Формування дихальних умінь:
 - вільного, усвідомленого руху нижніх ребер, діафрагми;
 - співацької опори;
 - ланцюгового дихання у хорі.
2. Формування умінь звукоутворення:
 - розвиток умінь м'якої атаки (при необхідності – твердої, придихової);
 - відчуття високої або низької співацької форманти;
 - згладжування регістрового порогу;
 - вироблення співацького вібрато.
3. Формування артикуляційних умінь:
 - активізація м'яз артикуляційного апарату;
 - однакове вимовляння голосних та приголосних;
 - вільне володіння кантиленою та скоромовками.

Формування вокально-хорових умінь складний та багатогранний процес у ході якого учні набувають умінь: чистого інтонування, співу у ансамблі (мелодичному, гармонічному, динамічному, ритмічному, тембральному), володіння диханням (вокальним, ланцюговим), звуковеденням, чіткої дикції та артикуляції. Таким чином, стрижневими якостями учня стають увага, працелюбство і звичка до систематичної праці, які прищеплюють заняття хором співом, які не можуть бути ізольовані від його загального розвитку.

Головний шлях формування умінь – привчати учнів бачити різні сторони в об'єкті пізнання, аналізувати його, виділяти різні відношення цього об'єкта, виробляти план розвитку пізнавальної або практичної задачі. Формування умінь відбувається на основі вправ, що визначаються чітко усвідомленою метою, і забезпечують варіативність умов діяльності.

Список використаних джерел

1. Заболотній І.П. Основи хорознавства: Навчальний посібник. / Іван Петрович Заболотний – Суми: ВВП “Мрія-1”, 2006. – 180с.
2. Загальна психологія. / За загальною редакцією академіка С.Д. Максименка. Підручник. – 2-ге вид., переробл. і доп. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 704с.
3. Костенко Л.В. Формування хормейстерських умінь у класі хорového диригування. / Л.В. Костенко, Л.Ю. Шумська – Ніжин: Видавництво НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – 25с.
4. Назаренко І.К. Искусство пения. / Иван Карпович Назаренко – М.: Музгиз, 1963. – 512с.
5. Пігров К. К. Керування хором. / Костянтин Костянтинович Пігров – Київ, 1962. – 286с.
6. Смирнова Т.А. Хорознавство (історія, теорія, методика): Навчальний посібник. / Тетяна Анатоліївна Смирнова – Харків: ХДПУ, 2000. – 180с.
7. Шульгіна В.Д. Українська музична педагогіка: Підручник. / Валерія Дмитріївна Шульгіна – К.: ДАКККіМ, 2005. – 271с.

Л.В.Петько

СТИМУЛЮВАННЯ КОМУНІКАТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

У статті розглядається процес стимулювання комунікативності підлітків у процесі туристично-краєзнавчої діяльності.

В статье рассматривается процесс стимулирования коммуникативности подростков в процессе туристско-краеведческой деятельности.

The article is discovered understanding of “communicative” of teenager’s personality and its stimulation in process of touristic activity in the educational process in the comprehensive school.

Учителю “важливо враховувати у своїй роботі те, що спілкування – це багатогранне задоволення потреби людини в людині”, від чого залежить психологічний клімат у колективі, ставлення до навчання та громадсько-корисної роботи та їх